Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
G. HOGAN
представено на 23 май 2019 година [1]

Дело C-383/18

Lexitor Sp. z o.o
срещу
Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo — Kredytowa im. Franciszka Stefczyka z siedzibą w Gdyni
Santander Consumer Bank S.A. z siedzibą we Wrocławiu
mBank S.A. z siedzibą w Warszawie

(Преюдициално запитване, отправено от Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Районен съд Люблин-Изток със седалище Швидник, Полша)

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 2008/48/ЕО — Член 16, параграф 1 — Договори за кредит — Предсрочно погасяване — Право на потребителя на намаляване на общите разходи по кредита, отнасящо се до лихвата и разходите, дължими за оставащата част от срока на договора“

1. Настоящото дело се отнася до тълкуването на член 16, параграф 1 от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66 и поправки в ОВ L 207, 2009 г., стр. 14, ОВ L 199, 2010 г., стр. 40 и ОВ L 234, 2011 г., стр. 46). Както по-долу ще стане ясно, значението на тази законодателна разпоредба, която се отнася до правото на потребителя на намаляване на разходите по кредит в случаите, когато той изцяло или частично е погасил предсрочно сума, дължима по договор за кредит, в някои отношения е най-малкото неясно и не се поддава лесно на тълкуване, което да е задоволително. Всъщност е възможно — евентуално предвид въпросите, повдигнати именно в това преюдициално запитване — законодателят на Съюза в даден момент да пожелае да преразгледа формулировката на тази разпоредба.

2. Във всеки случай запитването е отправено в рамките на спор между Lexitor Sp. z o.o, от една страна, и Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo — Kredytowa im. Franciszka Stefczyka z siedzibą w Gdyni, Santander Consumer Bank S.A. z siedzibą we Wrocławiu (наричана по-нататък „Santander Consumer Bank“) и mBank S.A. z siedzibą w Warszawie, от друга, относно прилагането на допълнителни такси и санкции, когато потребители погасят предсрочно задълженията си по договори за потребителски кредит.

3. Преди да се разгледа този въпрос, на първо място е необходимо да се посочат относимите разпоредби на Директива 2008/48 и на националното право.

1 Език на оригиналния текст: английски.

I. Правна уредба

A. Правото на Съюза

1. Директива 87/102

4. Член 8 от Директива на Съвета 87/102/ЕИО от 22 декември 1986 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно потребителския кредит (ОВ L 42, 1987 г., стр. 48; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 252) предвижда:

„Потребителят има право да изпълни предварително задълженията си по договора за кредит преди срока, фиксиран от договора. В този случай в съответствие с правилата, определени от държавите членки, потребителят има право на равностойно приспадане от общия размер на кредита“.

5. Директива 87/102 е отменена и заменена с Директива 2008/48, считано от 11 юни 2010 г.

2. Директива 2008/48

6. Съображения 7, 9, 10, 39 и 40 от Директива 2008/48 гласят:

„(7) За да се улесни изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар на потребителски кредити, е необходимо да се предвиди хармонизирана рамка на Общността в редица ключови области. Предвид постоянно развиващия се пазар на потребителски кредити и нарастващата мобилност на европейските граждани, едно далновидно законодателство на Общността, което може да се адаптира към бъдещи форми на кредитиране и което дава на държавите членки необходимата степен на гъвкавост при прилагането им, следва да спомогне за установяването на съвкупност от съвременни правни норми относно потребителския кредит.

[…]

(9) Пълната хармонизация е необходима, за да се осигури на всички потребители в Общността високо и равностойно ниво на защита на техните интереси и за да се създаде реален вътрешен пазар. Ето защо на държавите членки не следва да се позволява да запазят или въвеждат национални разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива. Това ограничение обаче следва да се прилага само тогава, когато са налице разпоредби, хармонизирани чрез настоящата директива. Когато не съществуват такива хармонизирани разпоредби, държавите членки следва да са свободни да запазят или въвеждат национално законодателство. […]

(10) Определенията, които се съдържат в настоящата директива, определят обхвата на хармонизацията. Поради това задължението на държавите членки да приведат в изпълнение разпоредбите на настоящата директива следва да бъде ограничено до нейното приложно поле, както е очертано от тези определения. […]

[…]

(39) Потребителят следва да има право да изпълни своите задължения преди определената по споразумение дата в договора за кредит. В случай на предсрочно погасяване, било то частично или пълно, кредиторът следва да има право на обезщетение за разходите,

свързани пряко с предсрочното погасяване, при отчитане и на евентуално спестените от кредитора разходи. За да се определи обаче начинът за изчисляване на обезщетението, е важно да се спазят няколко принципа. Изчисляването на обезщетението за кредитора следва да бъде прозрачно и разбираемо за потребителите още на преддоговорния етап и, във всеки случай, при изпълнението на договора за кредит. Освен това начинът за изчисляване следва да бъде лесно приложим за кредиторите и да се улеснява контролът върху обезщетенията от страна на отговорните органи. Следователно и тъй като потребителският кредит, предвид срока и размера му, не се финансира чрез дългосрочни механизми, горната граница на обезщетението следва да се определи посредством фиксиран процент. Този подход отразява специфичното естество на потребителските кредити и следва да не засяга евентуалните различни подходи за други продукти, които са финансирани чрез механизми на дългосрочно финансиране, като ипотечни кредити с фиксиран лихвен процент.

(40) Държавите членки следва да имат правото да предвидят, че кредиторът може да търси обезщетение за предсрочно погасяване само при условие че сумата на погасяването в рамките на дванадесет месеца надхвърля определен от държавите членки праг. При фиксирането на прага, който не следва да надвишава 10 000 EUR, държавите членки следва например да вземат предвид средната стойност на потребителски кредити на техния пазар“.

7. Член 1 от Директива 2008/48 е озаглавен „Предмет“. Той предвижда:

„Целта на настоящата директива е да хармонизира някои аспекти на законите, подзаконовите актове и административните процедури на държавите членки, отнасящи се до договорите за потребителски кредит“.

8. Съгласно член 2, параграф 1 от Директива 2008/48 тя се прилага за договори за кредит.

9. Член 3 от Директива 2008/48 е озаглавен „Определения“. Той има следното съдържание:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[…]

в) „договор за кредит“ означава договор, въз основа на който кредитор предоставя или обещава да предостави на потребител кредит под формата на разсрочено плащане, заем или друга подобна форма на улеснение за плащане, с изключение на договори с продължително изпълнение за предоставяне на услуги или за доставка на стоки от един и същи вид, при които потребителят заплаща за услугите или стоките чрез вноски през целия срок на предоставянето им;

[…]

ж) „общи разходи по кредита за потребителя“ означава всички разходи, включително лихва, комисиони, такси и всякакви други видове разходи, които потребителят следва да заплати във връзка с договора за кредит и които са известни на кредитора, с изключение на нотариалните разходи; разходите за допълнителни услуги, свързани с договора за кредит, по-специално застрахователни премии, също се включват, ако в допълнение към това сключването на договор за услугата е задължително условие за получаване на кредита или получаването му при предлаганите условия;

[…]“.

10. Член 10 от Директива 2008/48 е озаглавен „Информация, която следва да се съдържа в договорите за кредит“. Съгласно параграф 2 от този член:

„Договорът за кредит посочва по ясен и кратък начин:

[…]

c) правото на предсрочно погасяване, процедурата за предсрочно погасяване и, когато е приложимо, информация относно правото на кредитора на обезщетение и начина, по който това обезщетение ще бъде определено;

[…]“.

11. Член 16 от Директива 2008/48 е озаглавен „Предсрочно погасяване“ и гласи следното:

„1. Потребителят има право по всяко време да погаси изцяло или частично своите задължения по договора за кредит. В такива случаи той има право на намаляване на общите разходи по кредита, като това намаляване се отнася до лихвата и разходите за оставащата част от срока на договора.

2. При предсрочно погасяване на кредита кредиторът има право на справедливо и обективно обосновано обезщетение за евентуални разходи, свързани пряко с предсрочното погасяване на кредита, при условие че предсрочното погасяване се извърши в период, за който лихвеният процент е фиксиран.

Това обезщетение не може да надхвърля 1 % от сумата на предсрочно погасения кредит, ако периодът между предсрочното погасяване и договореното прекратяване на договора за кредит надхвърля една година. Ако периодът не надхвърля една година, обезщетението не може да надхвърли 0,5 % от сумата на предсрочно погасения кредит.

3. Претенции за обезщетение за предсрочно погасяване не се предявяват:

а) ако погасяването е осъществено по застрахователен договор, чиято цел е била предоставяне на гаранция за погасяването на кредит;

б) в случай на овърдрафт; или

в) ако погасяването попада в рамките на период, за който лихвеният процент не е фиксиран.

4. Държавите членки могат да предвидят, че:

а) такова обезщетение може да се търси от страна на кредитора само при условие че размерът на предсрочното погасяване надхвърля прага, определен от националното законодателство. Този праг не надхвърля 10 000 EUR в рамките на всеки период от дванадесет месеца;

б) кредиторът може по изключение да търси по-голямо обезщетение, ако може да докаже, че загубата, която е претърпял от предсрочното погасяване, надвишава сумата, определена съобразно параграф 2.

Ако обезщетението, търсено от кредитора, надвишава действително претърпяната загуба, потребителят може да претендира за съответно намаляване.

В този случай загубата се състои от разликата между първоначално договорената лихва и лихвения процент, при който кредиторът може да отпусне в кредит сумата, която е предсрочно погасена, на пазара по време на предсрочното погасяване и да вземе под внимание въздействието на предсрочното погасяване върху административните разходи.

5. Обезщетението не надвишава размера на лихвата, която потребителят би платил през периода между предсрочното погасяване и договорената дата на прекратяване на договора за кредит“.

12. Член 22 от Директива 2008/48 е озаглавен „Хармонизация и императивен характер на настоящата директива“. Параграф 1 от него предвижда:

„Доколкото настоящата директива съдържа хармонизирани разпоредби, държавите членки [не] могат да […] запазят или въвеждат разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива“.

Б. Националното право

13. С Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o kredycie konsumenckim (Закон от 12 май 2011 г. за потребителския кредит, Dz. U. 2016, позиция 1528, с измененията) (наричан по-нататък „Законът за потребителския кредит“) се транспонира Директива 2008/48 в полското законодателство.

14. В съответствие с член 49, параграф 1 от този закон при погасяване на целия кредит преди определения в договора срок общите разходи по кредита се намаляват с разходите, свързани с периода, с който е скъсен срокът на договора, дори ако потребителят ги е понесъл преди това погасяване.

II. Факти

15. Преюдициалното запитване е във връзка с три дела, които запитващата юрисдикция съединява за общо разглеждане и постановяване на решение. И трите дела се характеризират с една и съща фактическа обстановка, описана по-долу.

16. Ответниците, които са кредитни институции, сключват с потребители договори за потребителски кредит за определен срок, като за отпускането на съответния кредит събират комисиона. И в трите случая размерът на комисионата не зависи от срока на договорите за кредит. Всички потребители погасяват целия размер на кредитите преди датата, посочена в договорите.

17. Впоследствие потребителите сключват с ищеца договори за цесия на вземанията на основание на изцяло предсрочно погасените потребителски кредити, включително за възстановяване на предварително платените комисиони. Ищецът изпраща на ответниците уведомление за прехвърлянето на процесните вземания, като едновременно с това ги приканва доброволно да заплатят спорната сума, представляваща част от комисиона в съответното съотношение спрямо срока за погасяване, заедно със законната лихва за забава.

18. Тъй като ответниците не се съобразяват с поканата, ищецът предявява искове пред запитващата юрисдикция за осъждането на ответниците да заплатят спорните суми ведно със законната лихва за забава.

III. Преюдициалното запитване

19. Запитващата юрисдикция си поставя въпроса дали правото на потребителя на намаляване на общите разходи по кредита, предвидено в националното законодателство, транспониращо член 16, параграф 1 от Директива 2008/48, трябва да се тълкува в смисъл, че включва разходите, които не зависят от срока на договора за кредит. В това отношение запитващата юрисдикция посочва, че полските съдилища са възприемали различаващи се тълкувания. Тя цитира по-специално две решения на две различни полски съдилища, съгласно които Законът за потребителския кредит дава право да бъдат възстановени само разходите, зависещи от срока на договора. В трето решение обаче друг съд, тълкувайки националното право в светлината на член 16 от Директива 2008/48, постановява, че правото на потребителя на намаляване на разходите включва и разходите, които не зависят от срока на договора за кредит.

20. При тези обстоятелства Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Районен съд Люблин-Изток със седалище в Швидник, Полша) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 16, параграф 1 във връзка с член 3, буква ж) от [Директива 2008/48/ЕО] да се тълкува в смисъл, че в случай на предсрочно погасяване на своите задължения по договор за кредит потребителят има право да получи намаляване на общите разходи по кредита, включително разходите, чийто размер не зависи от срока на договора за кредит?“.

IV. Анализ

A. Компетентност на Съда и допустимост на преюдициалния въпрос

21. От страна на ответниците Santander Consumer Bank по същество твърди, че поставеният въпрос е недопустим. Всъщност този ответник поддържа, че член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 е неприложим, тъй като спорът по главното производство е между две лица, действащи за целите на своята стопанска дейност.

22. В това отношение следва да се припомни, че въведеното с член 267 ДФЕС производство е инструмент за сътрудничество между Съда на Европейския съюз и националните юрисдикции, чрез който Съдът предоставя на националните юрисдикции насоки за тълкуването на правото на Съюза, които са им необходими за решаването на висящи пред тях спорове [2]. Само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени, предвид особеностите на делото, както необходимостта от преюдициално решение, за да може да се произнесе, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда [3].

23. Следователно, когато поставените въпроси се отнасят до тълкуването на правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе. Съдът може да откаже да се произнесе по отправено от национална юрисдикция запитване само ако е съвсем очевидно, че исканото тълкуване на правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство, когато проблемът е от хипотетично естество или още когато Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с

2 Решение от 5 юли 2016 г., Огнянов (C-614/14, EU:C:2016:514, т. 16).

3 Решение от 1 юли 2010 г., Sbarigia (C-393/08, EU:C:2010:388, т. 19 и 20).

отговора на поставените му въпроси[4]. Фактът обаче, че една от страните в главното производство оспорва значението на преюдициалния въпрос за разрешаването на спора в главното производство, не може сам по себе си да обоснове заключението, че този въпрос трябва да бъде обявен за недопустим.

24. В настоящия случай следва да се отбележи, че приложното поле на Директива 2008/48 зависи от това кои са страните по кредита, а не по спора. Действително, съгласно член 2, параграф 1 от Директива 2008/48 тя се прилага за „договори за кредит“ — понятие, което е определено в член 3, буква в) от тази директива и означава „договор, въз основа на който кредитор предоставя или обещава да предостави на потребител кредит под формата на разсрочено плащане, заем или друга подобна форма на улеснение за плащане, с изключение на договори с продължително изпълнение за предоставяне на услуги или за доставка на стоки от един и същи вид, при които потребителят заплаща за услугите или стоките чрез вноски през целия срок на предоставянето им“. В настоящия случай не се оспорва, че разглежданите кредити са предоставени на потребители.

25. При тези обстоятелства от направеното от запитващата юрисдикция описание на делото не е толкова очевидно, че член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 е неприложим спрямо разглеждания в главното производство случай. Затова според мен Съдът не следва да се произнася, че въпросът е недопустим.

Б. По съществото на делото

26. Що се отнася до поставения въпрос, запитващата юрисдикция по същество иска да разбере дали член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че при предсрочно погасяване намаляването на разходите по кредита, на което потребителят има право, може да се отнася до разходи, чийто размер не зависи от срока на договора за кредит.

1. Съдържание на член 16, параграф 1 от Директива 2008/48

27. Съгласно член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 „[п]отребителят има право по всяко време да погаси изцяло или частично своите задължения по договора за кредит. В такива случаи той има право на намаляване на общите разходи по кредита, като това намаляване се отнася до лихвата и разходите за оставащата част от срока на договора“.

28. Следователно според текста на член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 държавите членки трябва да предвидят, че в случай на предсрочно погасяване потребителите имат право на намаляване, което, първо, следва да се направи от общите разходи по кредита, и второ, се отнася до лихвата и разходите за оставащата част от срока на договора.

29. В първата част на тази разпоредба се посочва видът на разходите, които поради естеството си могат да бъдат намалени. Действително, тъй като в член 16, параграф 1 се предвижда, че намаляването трябва да се направи от общите разходи по кредита, само разходите, които са част от общите разходи по кредита, могат да бъдат намалени.

30. Съгласно определението в член 3, буква ж) от Директива 2008/48 общи разходи по кредита означава „всички разходи, […], които потребителят следва да заплати във връзка с договора за кредит и които са известни на кредитора, с изключение на нотариалните разходи; разходите за допълнителни услуги, свързани с договора за кредит, по-специално застрахователни премии,

4 Решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, т. 37).

също се включват, ако в допълнение към това сключването на договор за услугата е задължително условие за получаване на кредита или получаването му при предлаганите условия“. Следователно нотариалните разходи са изключени от правото при предсрочно погасяване да се иска намаляване по член 16, параграф 1 от Директива 2008/48.

31. Що се отнася до втората част на член 16, параграф 1, в нея се предвижда, че приложимото намаляване се отнася до „лихвата и разходите за оставащата част от срока на договора“. От това следва, от една страна, че намаляването трябва да се отнася както до лихвата, така и до разходите, а от друга страна, че трябва да е свързано с „оставащата част от срока на договора“.

32. От горното следва, че член 16, параграф 1 закрепва някои основни принципи, а именно посочените непосредствено по-горе, които държавите членки следва да спазват. Предлагам по-нататък да се разгледа въпросът доколко Директива 2008/48 представлява мярка за хармонизиране.

2. Обхват на хармонизацията, постигната с Директива 2008/48

33. Вярно е, че в първото изречение на съображение 9 се споменава, че „[п]ълната хармонизация е необходима“. Степента на хармонизация, която се преследва с дадена директива, не трябва обаче да се бърка с обхвата на тази хармонизация. Следователно пълната хармонизация, за която се говори в съображение 9, не засяга непременно всички аспекти на потребителските кредити по Директива 2008/48. Следва освен това да се отбележи, че в третото изречение от същото съображение изрично се посочва, че забраната държавите членки да запазят или въвеждат национални разпоредби, различни от предвидените в тази директива, „следва да се прилага само тогава, когато са налице разпоредби, хармонизирани чрез настоящата директива. Когато не съществуват такива хармонизирани разпоредби, държавите членки следва да са свободни да запазят или въвеждат национално законодателство“.

34. Фактът, че Директива 2008/48 има за цел да постигне пълна хармонизация само по отношение на някои аспекти на потребителския кредит, се потвърждава от член 1 от тази директива. Съгласно тази разпоредба целта на Директива 2008/48 е да „хармонизира *някои* аспекти на законите, […], отнасящи се до договорите за потребителски кредит“. Освен това в член 22 от Директива 2008/48 единствено се посочва, че само „[д]околкото настоящата директива съдържа хармонизирани разпоредби, държавите членки [не] могат да […] запазят или въвеждат разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива“.

35. Накрая, може също така да се отбележи, че Съдът вече е приел, в контекста на директива, целяща постигане на пълна хармонизация, че не са хармонизирани всички посочени в нея аспекти. Например по отношение на Шеста директива за ДДС на Съвета [5] Съдът е приел, че когато държавите членки упражняват някои правомощия, предоставени в член 17, параграф 5, трета алинея от Шеста директива, те могат да прилагат метод за изчисляване, различен от метода, посочен в тази директива, по-специално при условие че възприетият метод гарантира по-точно определяне на подлежащата на приспадане част на платен ДДС в сравнение с метода, предвиден в Директивата [6].

5 Шеста директива 77/388/ЕИО на Съвета от 17 май 1977 година относно хармонизиране на законодателствата на държавите членки относно данъците върху оборота — обща система на данъка върху добавената стойност: единна данъчна основа (ОВ L 145, 1977 г., стр. 1).

6 Всъщност в никоя от разпоредбите на Шеста директива за ДДС не се споменава изрично, че се допуска държавите членки да се отклоняват от този метод. Вж. решение от 8 ноември 2012 г., BLC Baumarkt (C-511/10, EU:C:2012:689, т. 24).

36. Що се отнася до член 16, параграф 1 от Директива 2008/48, може да се отбележи, че тъй като тази разпоредба не определя метода на изчисляване, който да се използва, считам, че намерението на законодателя на Съюза е да предостави на държавите членки известна свобода по този въпрос. Освен това в съображение 10 се посочва, че конкретните определения, съдържащи се в член 3, буква ж) от Директива 2008/48, очертават обхвата на търсената с нея хармонизация. Ето защо за настоящите цели е важно да се отбележи, че Директивата не съдържа определение на понятието „намаляване“, което се използва в член 16, параграф 1 от нея.

37. Както вече посочих, това, разбира се, не означава, че държавите членки могат да прилагат произволно избран от тях метод. Те трябва да спазват установените в член 16, параграф 1 принципи по отношение на задължението за покриване както на лихвите, така и на разходите. Що се отнася обаче до определянето на частта от лихвите и разходите, която може да бъде намалявана, нито един от тези принципи не изисква, както пита запитващата юрисдикция, *размерът* на съответните разходи да зависи от срока на договора за кредит. Макар в член 16, параграф 1 от Директивата да се посочва, че тази част съответства на лихвите и разходите, „[дължими] за оставащата част от срока на договора“, тази разпоредба е сравнително неясна, тъй като би могла да означава, че съответните лихви и разходи биха били възникналите след датата на погасяване[7].

38. С оглед на горното ми се струва ясно, че Директива 2008/48 не хармонизира метода за изчисляване на намалението, приложимо в случаите на предсрочно погасяване, а закрепва принципи, които държавите членки да спазват при определянето на този метод.

3. Анализ на съвместимостта на различните предложени тълкувания с член 16, параграф 1

39. В главното производство се установява, че текстът на Закона от 12 май 2011 г. за потребителския кредит е сравнително отворен, което се потвърждава от посочения от запитващата юрисдикция факт, че полските съдилища са го тълкували по различни начини.

40. Ето защо, тъй като запитващата юрисдикция трябва да тълкува националното си законодателство в съответствие с правото на Съюза, предлагам да се разгледа изискването, наложено на държавите членки с израза „за оставащата част от срока на договора“, който се съдържа в член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 и за който се отнася поставеният въпрос[8].

41. В тази връзка може да се отбележи, че запитващата юрисдикция предлага две различни тълкувания на този израз.

42. *Първото тълкуване* се основава на разбирането, че с израза „за оставащата част от срока на договора“ се цели намаляването да се ограничи само до разходите, свързани със срока на договора за кредит. Следователно понятието „разходи“ означава разходите, които кредитната институция трябва да понесе във връзка с отпуснатия кредит[9]. Това по същество би

7 Текстовете на френски и на италиански език на Директива 2008/48 използват прилагателното „дължими“ („intérêts et frais *dus* pour la durée résiduelle“, „*dovuti* per la restante durata“). Ако оставим обаче настрана факта, че това определение не се среща в текстовете на други езици, според мен то не противоречи на описаното по-горе, тъй като изразът може да бъде разбран в смисъл на „изтекъл“. Във всеки случай текстът на английски език не съдържа такова прилагателно („interest and the costs for the remaining duration“), а текстовете на испански и на немски език използват по-скоро родови понятия, съответно „correspondientes a la duración“ и „für die verbleibende Laufzeit des Vertrags richtet“).

8 Вж. например решение от 27 март 2019 г., Pawlak (C-545/17, EU:C:2019:260, т. 83).

9 Според това тълкуване, подкрепяно от ответниците в главното производство и от испанското правителство, еднократните разходи не могат да се намаляват в случай на предсрочно погасяване. Намаляването би се отнасяло само за периодични разходи, които се явяват след погасяването.

означавало, че що се отнася до „разходите“, член 16, параграф 1 освобождава потребителите от плащане на разноските, свързани с оставащия срок на договора. Логиката тук е, че след като кредитната институция няма да понася тези разходи, потребителят трябва да има право те да му бъдат приспаднати от общите разходи по кредита [10].

43. *Второто тълкуване* е в смисъл, че размерът на общите разходи по кредита трябва да се намали пропорционално на оставащата част от срока на договора. По същество условието „за оставащата част от срока на договора“ би било само указание за начина на изчисляване на намалението, а именно пропорционално на [„]оставащата част от срока на договора“.

44. Освен това трябва да се разгледат и други две тълкувания.

45. Според *третото* тълкуване, което именно предлагат ответниците, разходите, които могат да се приспаднат от общите разходи по кредита, са само изрично посочените в договора за кредит като зависещи от срока на самия договор. За сметка на това, тъй като предоставяната услуга, а именно отпускането на кредита, е изпълнена изцяло веднага след като средствата бъдат предоставени на разположение на потребителя, маржът на печалбата на кредитната институция следва да остане незасегнат.

46. Според *четвъртото* и последно тълкуване намаляването, на което потребителят би имал право, съответства на еднократните или периодичните плащания, които все още не са станали изискуеми към момента на предсрочното погасяване.

47. За да се прецени кои тълкувания са съвместими с член 16, параграф 1 от Директива 2008/48, следва да се вземат предвид принципите, които тази разпоредба закрепва, така както те могат да бъдат изведени, съгласно тълкувателните методи на Съда, от контекста, в който е спомената тази разпоредба, от преследваните с нея цели и от текста ѝ [11].

48. *Що се отнася до контекста*, може да се отбележи, че няколко участници са предложили да се възприеме систематично тълкуване на член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 в светлината на член 16, параграф 2 от нея. Затова, тъй като кредитните институции имат право по силата на член 16, параграф 2 на „справедливо и обективно обосновано“ обезщетение за „евентуални разходи, свързани пряко с предсрочното погасяване на кредита, при условие че предсрочното погасяване се извърши в период, за който лихвеният процент е фиксиран“, обхватът на предвиденото в член 16, параграф 1 намаляване следва да се тълкува широко и в полза на потребителя.

49. Аз обаче не съм убеден в правилността на този подход. Противно на довода на полското правителство, определено не смятам, че за да се постигне пълно действие (с други думи да се осигури полезното действие или „effet utile“) на член 16, параграф 2, член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 следва да се тълкува като непременно обуславящ намаляване на печалбата на кредитната институция. Всъщност, противно на това, което изглежда е широко разпространено тълкуване, член 16, параграф 2 няма за цел да компенсира печалбата, която кредиторът би могъл да реализира, ако предсрочното погасяване на кредита не е било извършено. Несъмнено, дори кредитната институция отново да отпусне на кредит предсрочно погасената сума, маржът на печалбата ѝ няма непременно да е същият, какъвто би бил, ако

10 Съответно разходите, които могат да се приспаднат от общите разходи по кредита, биха били малки: по същество това са разходи, свързани с подготовката и изпращането на периодична информация до потребителя в съответствие с приложимото право на Съюза и с националните разпоредби. Действително основната част от разходите, възникващи във връзка с кредит, са еднократни разходи, като например разходи за съставяне и обработване на досието на кандидата или за събиране на информация относно кредитоспособността на потребителя. На практика въпросните разходи са периодични разходи, които биха възникнали след датата на предсрочното погасяване, тъй като еднократните разходи по принцип не зависят от срока на договора.

11 Решение от 4 май 2010 г., TNT Express Nederland (C-533/08, EU:C:2010:243, т. 44).

първоначалният договор за кредит е продължил да се изпълнява[12].Това обаче не бива да скрива факта, че в член 16, параграф 2 се говори за „разходи“, а не за понесени от кредитната институция „загуби“, и че тези разходи освен това трябва да са „свързани пряко с предсрочното погасяване на кредита“. Следователно обезщетението, което може да се търси по силата на тази разпоредба, е предназначено единствено да компенсира разходите, възникнали вследствие на предсрочното погасяване на кредита, когато за тази цел кредитната институция трябва да предприеме конкретни действия[13].

50. В Директива 2008/48 действително се предвижда възможност да се търси обезщетение за пропуснати печалби в резултат от предсрочното погасяване на договора за кредит: тя обаче е предвидена в член 16, параграф 4, буква б), а *не* в член 16, параграф 2. Тъй като обаче разпоредбата на член 16, параграф 4, буква б) е факултативна, държавите членки трябва да са предвидили тази възможност в националното законодателство, транспониращо Директивата. Освен това съгласно член 16, параграф 4, буква б) от тази директива такова обезщетение може да се търси само по изключение, ако кредитната институция може да докаже, че загубата, която е претърпяла, надвишава прага, определен съобразно член 16, параграф 2, втора алинея. Следователно рискът дадена кредитна институция да получи обезщетение, въпреки че печалбата ѝ не е съществено намалена, е относително малък.

51. *Що се отнася до целите*, преследвани с член 16, параграф 1 от Директива 2008/48, вярно е, че в съображение 7 се посочва, че Директивата цели да се улесни „изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар на потребителски кредити“. Противно обаче на изложените от ответниците доводи, от това съображение не може да се направи извод, че целта, преследвана с член 16, параграф 1, е да се осигури защита на кредитните институции от последиците от предсрочното погасяване. В това съображение изрично се посочва, че изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар трябва да бъде постигнато, като се предвиди хармонизирана рамка на Съюза в редица ключови области, а не чрез защита на кредитните институции от последиците от предсрочното погасяване.

52. За сметка на това не може да се пренебрегне обстоятелството, че в съображение 39, което е посветено конкретно на преследваните с член 16, параграф 1 цели, не става дума за въпросното намаляване, а се предвижда само, че „[п]отребителят следва да има право да изпълни своите задължения преди определената по споразумение дата в договора за кредит“. Това действително сочи, че според законодателя на Съюза въпросното намаляване се разбира просто като следствие от предсрочното погасяване и съответно лесно може да се изчисли. Освен това разбирането, че последиците от предсрочното погасяване трябва да са лесно оценими, намира израз в същото съображение и във формулировката, отнасяща се до обезщетението, на което кредитната институция има право. Всъщност съгласно съображение 39 в такъв случай „[…] начинът за изчисляване следва да бъде лесно приложим за кредиторите […]“.

53. От тази гледна точка, макар първото тълкуване, а именно че намалението следва да съответства на разходите, които кредитната институция няма да понесе предвид предсрочното погасяване, на пръв поглед да изглежда сравнително просто, а поради това и привлекателно, прилагането му на практика вероятно би породило значителни практически трудности. В

12 Кредитната институция може отново да отдаде на кредит възстановените суми, но и условията за рефинансиране (чрез използване на междубанковия пазар или на парите на вложителите, ако кредитната институция е банка) може да са се променили. При такова положение обаче лихвеният процент, приложим към договора за кредит, по принцип също ще бъде различен. Поради това маржът на печалбата ще се промени на първо място ако след сключването на договора се промени конкуренцията на пазара.

13 Причината пропуснатата печалба да не се покрива от обезщетението, предвидено в член 16, параграф 2 от Директива 2008/48, може да се изведе от съображение 39, в което се подчертава, че „потребителският кредит, предвид срока и размера му, не се финансира чрез дългосрочни механизми“. При такова положение пропуснатата печалба, дори да е възможна, със сигурност остава сравнително ограничена, освен ако пазарът не се промени изцяло.

запитването си запитващата юрисдикция посочва например че кредитните институции рядко уточняват кои от разноските им се покриват от разходите, които те начисляват на потребителите, а дори когато го правят, потребителят все пак има право да оспори точността на съответната информация.

54. Не може да се съди и от размера на налаганите такси. Следва например да се отбележи, че дори когато са изчислени въз основа на срока на кредита, начислените разходи може да служат за покриване отчасти на периодични разходи и отчасти на еднократни разходи, включително възникналите изцяло преди предсрочното погасяване. Същото се отнася за хипотезата, когато тези такси са изчислени според размера на отпуснатия кредит, тъй като не всички променливи разходи представляват непременно периодични разходи. Накрая, всички такси или разходи, заплащани от потребителите, могат да включват част от печалбата, тъй като никоя разпоредба не задължава кредитните институции да реализират своя марж на печалба единствено чрез лихвите, които начисляват на потребителите.

55. Така на практика единственият начин да се получи точна представа за сумата, която кредитната институция ще спести, е да се изисква от нея да извършва „аналитично отчитане на разходите“, чиято цел е именно да се установят и оценят елементите, съставляващи нетния ѝ оперативен приход. В случая на кредитна институция тези елементи включват например разходите, възникващи във връзка със срока на отпуснатите кредити. И все пак Директива 2008/48, а както изглежда и никой друг акт от правото на Съюза, не задължава кредитните институции да извършват аналитично отчитане на разходите[14]. Следователно, ако Съдът приеме първия подход, това би означавало аналитичното счетоводство на практика да стане задължително, въпреки че такова задължение не е предвидено никъде. Освен това в случай на спор относно размера на намалението, на което потребителят има право при предсрочно погасяване, националните съдилища ще трябва да се обръщат към експерт-счетоводители дори ако съответните разходи, поради самото си естество, са сравнително малки.

56. Независимо от теоретичните достойнства на това възможно тълкуване, предвид трудностите от практическо естество, които, както току що посочих, вероятно ще бъдат значителни, смятам, че то е несъвместимо със заложената в съображение 39 от Директива 2008/48 идея, че последиците от предсрочното погасяване трябва да се лесно оценими.

57. По-определящ все пак е *текстът* на член 16, параграф 1. В това отношение първото и третото тълкуване определено са несъвместими с използваното в този член понятие „лихва“. Ще започна с третото тълкуване.

58. Съгласно това тълкуване могат да бъдат намалявани само разходи, които са били изрично посочени като зависещи от срока на договора. Все пак може да се отбележи, че тъй като законодателят на Съюза е счел за необходимо да посочи и лихвите, и разходите, намаляването, посочено в член 16, параграф 1 от Директива 2008/48, трябва съответно да се тълкува като отнасящо се и до двата елемента, а не само до разходите, както се приема при третото тълкуване.

14 Такова задължение съществува само в някои много специфични случаи. Вж. например член 34 от Регламент (ЕС) № 909/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 23 юли 2014 година за подобряване на сетълмента на ценни книжа в Европейския съюз и за централните депозитари на ценни книжа, както и за изменение на директиви 98/26/ЕО и 2014/65/ЕС и Регламент (ЕС) № 236/2012 (ОВ L 257, 2014 г., стр. 1), и член 11 от Регламент (ЕС) 2017/352 на Европейския парламент и на Съвета от 15 февруари 2017 година за създаване на рамка за предоставянето на пристанищни услуги и общи правила за финансовата прозрачност на пристанищата (ОВ L 57, 2017 г., стр. 1).

59. Освен това, дори третото тълкуване да се прилага и по отношение на лихвите, това на практика не би могло да се осъществи, без да се прибегне до второто или четвъртото тълкуване [15]. Ето защо поддържането на третото тълкуване би предполагало да се прилагат два отделни метода на изчисляване, съответно един за лихвите и един за разходите. Това обаче би било несъвместимо със самата формулировка на член 16, параграф 1.

60. Що се отнася до първото тълкуване, ще отбележа, че понятието „лихва“ се отнася до елемент от възнаграждението на кредитната институция, който е точен и лесно може да се установи, тъй като се изчислява чрез прилагане на годишен процент. Подобно на всеки друг елемент от възнаграждението на кредитната институция, плащането на лихви, разбира се, подпомага нейната рентабилност, но също така се използва, за да се прехвърлят върху потребителите разходите на банките във връзка с кредита. В резултат на това тълкуването на съдържащото се в член 16, параграф 1 от Директива 2008/48 понятие „разходи“ в смисъл на разходите, понасяни от кредитната институция, както предполагат първото и третото тълкуване, би могло да доведе до двойно намаляване на един и същ елемент, тъй като става въпрос и за лихви. Лично аз обаче не смятам, че законодателят на Съюза е имал предвид това.

61. Тъй като понятието „лихва“ и понятието „разходи“ са свързани със съюза „и“, ми се струва по-логично да се приеме, че и двете се отнасят до плащания, които трябва да бъдат извършени от потребителя. Съответно понятието „разходи“ в член 16, параграф 1 не се отнася до разходите, които се понасят от кредитната институция, както се приема при първото тълкуване, а по-скоро до плащания, които потребителите дължат в допълнение към тези за лихви.

62. С други думи, изразът „[дължими] за оставащата част от срока на договора“ следва да се разбира в смисъл, че намаляването, предвидено в член 16, параграф 1, зависи не от целта на разходите, начислявани на потребителите, както предполагат първото и третото тълкуване, а от датата, на която от потребителите се иска плащане на разходите.

63. Според мен само второто и четвъртото тълкуване съответстват на тази констатация. Приемам, че и двете тълкувания имат недостатъци, но все пак, както вече имах възможност да отбележа, откровено казано, няма тълкуване на член 16, параграф 1 от Директива 2008/48, което да е напълно задоволително.

64. Признавам, че и двете тълкувания могат да доведат до дисбаланс в отношенията между кредитора и кредитополучателя. При второто тълкуване например ако погасяването се извърши много рано, фиксираните разходи, понесени от кредитната институция, може да не са напълно амортизирани от платените от потребителя такси и лихви и вследствие на това кредитната институция да претърпи загуба. Що се отнася до четвъртото тълкуване, при него остава открита възможността кредитните институции да заобикалят последиците от намаляването на разходите в случай на предсрочно погасяване, като прехвърлят на потребителите всички свои периодични разходи в началото на срока на договора. Двете тълкувания обаче имат отчетливото предимство, че при предсрочно погасяване потребителят получава намаляване както на лихвата, така и на разходите по начин, който е (относително) пропорционален на степента, в която договорът за кредит е бил погасен предсрочно.

15 Нещо повече, това предполага да се приеме и съответно да се наложи, че част от печалбата може да бъде отнесена към оставащия период. Маржът на печалбата обаче няма непременно линеен характер.

65. Освен това не съм убеден, че законодателят на Съюза непременно е възнамерявал да постигне идеален баланс между интересите на кредитните институции и тези на потребителите. От член 16, параграф 5 от Директива 2008/48 също така следва, че в известна степен законодателят не е възнамерявал да изключи възможността потребителят да е длъжен да плати същата сума, каквато би платил при липса на предсрочно погасяване[16].

66. Макар да е могло текстът на член 16, параграф 1 да се формулира по-добре, така че да е по-ясен по отношение на този конкретен аспект, второто и четвъртото тълкуване не само са съвместими със закрепените в Директива 2008/48 принципи, но и вероятно отразяват намерението на законодателя на Съюза.

67. Ето защо според мен държавите членки могат по свой избор, наред с останалото, да транспонират тази разпоредба или поне, когато е уместно, да тълкуват националното си право в съответствие с едно от тези две тълкувания.

V. Заключение

68. Поради гореизложените съображения предлагам на Съда да отговори на преюдициалния въпрос, отправен от Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Районен съд Люблин-Изток със седалище в Швидник, Полша), по следния начин:

„Член 16, параграф 1 във връзка с член 3, буква ж) от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета следва да се тълкува в смисъл, че в случай на предсрочно погасяване намаляването, на което потребителят има право, може да се отнася до разходи, чийто размер не зависи от срока на договора за кредит. Държавите членки обаче не могат да ограничават това намаление само до размера на разходите, които кредитната институция няма да понесе вследствие на предсрочното погасяване, а националните съдилища не могат да тълкуват националното си законодателство в този смисъл“.

16 Освен това трябва да се подчертае, че съгласно член 10, параграф 2, буква с) от Директива 2008/48 кредитните институции трябва да информират потребителите относно процедурата при предсрочно погасяване и съответно относно реда и условията за такова предсрочно погасяване. Така редът и условията също са въпрос, който потребителят може да обмисли, преди да вземе решение да сключи договор за кредит с определена кредитна институция вместо с друга.